

ks. Stanisław Łabendowicz

Metody plastyczne w katechezie

Metody plastyczne należą do najczęściej stosowanych metod w katechezie przedszkolnej bądź w klasach młodszych szkoły podstawowej. Należą do grupy metod aktywizujących i pomagają uczniom doświadczyć w katechezie rzeczywistości religijno-kulturowej. Metody plastyczne, dzięki konieczności zamiany określonych treści intelektualnych na zbiór znaków plastycznych oraz interpretacji dzieł plastycznych, rozwijają wyobraźnię oraz twórcze myślenie. Ponadto techniki te kształcą także zręczność manualną oraz pamięć wzrokową, dzięki czemu treści przekazywane na katechezie są łatwiej zapamiętywane, gdyż uczniowie nad daną treścią pracują, przetwarzają ją¹. Stosowanie różnorodnych technik plastycznych w pracy z dziećmi wpływa na wzrost zainteresowania katechezą, pobudza do twórczego działania i ekspresji. „Twórczość plastyczna zajmuje bardzo ważne miejsce w rozwoju dziecka. Już w przedszkolu zwraca się uwagę na czynności manualne, które zapewniają wykształcenie u dzieci sprawności dłoni i palców, ma to na celu usprawnienie tzw. motoryki małej. Przysiadając

do klasy pierwszej szkoły podstawowej, dziecko prawidłowo posługuje się ołówkiem, kredkami, pędzelkiem i farbami, lepi z plasteliny lub masy solnej czy modeliny. Podczas tworzenia prac plastycznych dzieci sięgają często do swojej fantazji, marzeń, pobudzają często wyobraźnię, czy uzewnętrzniają swoje emocje i uczucia. To właśnie rysunki są wykorzystywane przez psychologów podczas badań dziecka, czy diagnozowania go pod różnymi względami (rozwojowym, emocjonalnym, wychowawczym)”². Zastosowanie różnorodnych technik plastycznych sprawia, że katecheza staje się atrakcyjniejsza, a u uczniów podnosi się poziom ich plastycznej wypowiedzi.

Do pracy metodami plastycznymi niezbędne są pomoce, którymi najczęściej są: kredki (ołówkowe i świecowe), farby (plakátowe, akwarelowe), mazaki i flamastry, plastelina, kolorowy papier, stare gazety itp. Efektami stosowania owych technik jest zawsze jakiś „twór”. Nie może być to jednak tylko banalne zilustrowanie określonych treści, ale musi to być „dzieło” będące odpowiedzią na dane, wcześniej

¹ Por. Z. Barciński (red.), *Vademecum katechety. Metody aktywizujące*, Kraków-Lublin 2006, s. 124.

² J. Borecka, *Techniki plastyczne w szkole podstawowej*, <http://www.sp1.lubliniec.pl>.

postawione pytanie. Decydujący w metodach plastycznych jest nie tyle końcowy efekt estetyczny, ile samo podjęcie i wykonanie procesu twórczego, a także symbole wykorzystane do jego realizacji. W procedurze tej treść powinna „górować” nad formą³.

Najprostszą, a zarazem przynoszącą uczniowi największą radość, techniką plastyczną stosowaną na katechezie jest **rysowanie** kredkami ołówkowymi, kredkami świecowymi, mazakami lub flamastrami. Niekiedy stosuje się także: kredę, świecę, tusz, węgiel, a nawet zwykły patyk. Zastosowanie tej techniki pozwala uczniowi na pełniejsze wyrażanie swoich obserwacji, spostrzeżeń, przemyśleń oraz przeżyć. Umożliwia także utrwalenie poznanych wiadomości lub odpowiedź na usłyszane słowo Boże. Owa technika sprzyja samodzielnemu i aktywnemu udziałowi w katechezie wszystkich uczniów. Niewątpliwą jej zaletą jest fakt, iż jawi się ona jako najłatwiejsza forma pracy, która dostępna jest dla dziecka w każdym wieku. Ponadto realizacja techniki rysowania możliwa jest nawet w przypadku trudnych warunków lokalowych. Rysowanie wyśmienicie sprawdza się w graficznym przedstawieniu wydarzeń, scen oraz postaci z kart Pisma Świętego, jak również różnych przedmiotów związanych z życiem liturgicznym Kościoła⁴. „W czasie rysowania dziecku należy pozostawić dużo swobody twórczej,

aby mogło oddać swoje wrażenia i przeżycia bardzo indywidualnie. Nie należy hamować twórczości dziecka poprzez wykorzystywanie tylko gotowych materiałów do kolorowania”⁵.

Na katechezie można stosować również, bardzo lubianą przez dzieci metodę plastyczną, jaką jest **technika lepienia**. Do jej realizacji najczęściej służą: plastelina, glina, masa plastyczna lub papierowa. Uczeń angażuje się w nią z wielkim zapałem, ugniatając, klepiąc, tocząc i uderzając tworzywo, w celu nadania mu odpowiedniego kształtu i formy. Technika ta pozwala na wykonanie figurek do Bożonarodzeniowej szopki, krzyżyka, różańca, makiety kościoła, postaci zwierząt oraz ludzi. Z uzyskanych dzięki technice lepienia „dzieł” można zrobić wystawę, która doda wystrojowi sali szczególnego uroku, a z wykonanych figurek zwierząt bądź ludzi można zaprezentować jakąś inscenizację lub teatryk⁶. Wytwory dzieci ze względu na swoją wymowę plastyczną pobudzają do rozmowy jeszcze przez dłuższy okres czasu, a tym samym przypominają poznane już treści⁷.

Kolejną metodą plastyczną, możliwą do zastosowania w katechezie, jest technika **collage’u (kolażu)**. Jest to kompozycja z różnych materiałów, tworzyw, przedmiotów wykorzystująca fakturę, dowodząca pomysłowości i bogatej wyobraźni małego twórcy⁸. Przy jej wykonywaniu uczeń

³ Por. Z. Barciński (red.), *Vademecum katechety...*, s. 124.

⁴ Por. P. Cyrułik, *Twórczość plastyczna w katechezie dzieci przedszkolnych*, <http://www.miastorybnik.pl>.

⁵ Tamże.

⁶ Por. tamże.

⁷ Tamże.

⁸ M. Latawska-Honkisz, *Techniki plastyczne*, <http://sp14.edunet.tarnow.pl>.

dobiera i łączy ze sobą, według własnego gustu i upodobania, różne materiały takie, jak: papier, gazeta, słoma, włóczka, glina, sznurek, futro itp. Tworzywa te niejednokrotnie zestawia z rysunkiem lub malunkiem. Analiza zebranych skarbów do kompozycji obrazu pobudza wyobraźnię, podsuwa pomysły i sposób realizacji⁹. Technikę collage'u można zastosować przy wykonywaniu plakatu, który może podsumowaniem przewodniej myśli przeprowadzonej katechezy. Efekt wspólnej pracy należy umieścić w widocznym dla dzieci i rodziców miejscu. Jest to o tyle ważne, że pochwalenie się rodzicom przez dziecko piękną pracą daje mu możliwość przekazania tego, co przeżyło na katechezie¹⁰.

Inną niezwykle atrakcyjną dla uczniów metodą plastyczną jest technika **stemplowania**. Katecheta lub też starsze dziecko (technika ta wymaga użycia ostrego narzędzia!) wycina np. z ziemniaka stempel przedstawiający rozmaite przedmioty i kształty, m.in.: symbole Pana Jezusa i Matki Bożej, krzyżyk, kwiatek, słońce, chmurki, zwierzę, człowieka itp.¹¹.

Na katechezie zastosować można także metodę plastyczną, jaką jest technika **origami**. Dla najmłodszych dzieci najlepiej jest zastosować technikę origami płaskie z koła, a dla starszych technikę origami płaskie z kwadratu i z trójkątów. Technikę origami dzieci mogą wykonać choinki, postacie, papieża, kwiatki, zwierzęta itp.¹².

Nazwy technik plastycznych pochodzą od materiałów lub narzędzi używanych w trakcie jej realizacji. Wyróżnia się trzy grupy technik: rysunkowo-graficzne, malarskie i przestrzenne¹³. Do innych metod plastycznych, które można zastosować w katechezie należą¹⁴:

- **Dekalkomania** – Na kartce z bloku malujemy kompozycję mocno rozwodnionymi farbami. Na moką kartkę kładziemy czystą kartkę i mocno ją przyciskamy.

- **Formowanie ze staniolu, metalowej folii** – Łączymy kawałki staniolu ze sobą zakładając jeden na drugi i ugniatając palcami. Formować można figury ludzkie i zwierzęce lub fantastyczną architekturę w otoczeniu fantastycznej roślinności.

- **Formowanie ze sznurka** – Z pociętego na różne kawałki sznurka formujemy postacie ludzkie lub inne, możemy także wyciąć koła i okręcać je sznurkiem.

- **Kirigami** – Jest to pokrewna technika papieroplastyki. Polega ona na naciskaniu, osłabianiu, wyginaniu, załamywaniu płaszczyzn papieru. W technice tej tworzymy również formy przestrzenne i półprzestrzenne. Aby otrzymać pożądaną formę pamiętać również należy, że musimy stosować się do zasad, jakie narzuca ta technika.

⁹ Tamże.

¹⁰ P. Cyrulik, *Twórczość plastyczna...*, jw.

¹¹ Por. tamże.

¹² Tamże.

¹³ Por. A. Antoniuk, *Niekonwencjonalne techniki plastyczne*, <http://www publikacje.edu.pl>.

¹⁴ Z. Barciński (red.), *Vademecum katechety...*, s. 124-135; A. Antoniuk, *Niekonwencjonalne techniki plastyczne...*, jw.; J. Borecka, *Techniki plastyczne w szkole podstawowej...*, jw.; *Techniki plastyczne proponowane do pracy z dziećmi w przedszkolu i w szkole*, <http://chomikuj.pl>; M. Latawska-Honkisz, *Techniki plastyczne...*, jw.; L. Wiśnicka, *Techniki plastyczne w pracy z dziećmi*, <http://www.edukacja.edux.pl>.

- **Komiks** – Rysujemy postaci i zapisujemy dialogi między nimi w „dymkach” komiksowych.

- **Malowanie farbami plakatowymi** – Technika bardzo popularna, ogólnie dostępna. Możliwości uzyskiwania efektów artystycznych są bardzo duże. Poczynając od doboru narzędzia pracy, a skończywszy na sposobie doboru barw.

- **Malowanie plasteliną** – Dany wzór malujemy plasteliną, nakładając ją palcami. Plastelina powinna być miękka, aby się dobrze nakładała.

- **Mozaika z kawałków drobnego papieru** – Podarty papier przyklejamy na przygotowane obrysy różnych kształtów.

- **Mozaika z plasteliny** – Do wykonania takiej pracy potrzebujemy zwykłą kolorową plastelinę, którą formujemy w małe kuleczki i według wcześniej przygotowanego projektu przyklepamy lekko dociskając palcem.

- **Papieroplastyka** – Papieroplastyka pozwala uczniom zrozumieć wiele zagadnień plastycznych. To przestrzenna technika, której tworzywem jest papier lub cienki karton użyty do kształtowania bryły. Z papieru możemy utworzyć bardzo skomplikowane kształty. Wymaga to jednak wprawy i studiowania tej techniki. Na zajęciach proponuję bardzo proste rozwiązania dające jednak wiele możliwości twórczych. Potrzebne nam będą paski papieru, które wyginamy, zaginamy, skleamy, i łączymy ze sobą, tworząc różne formy przestrzenne.

- **Plakat** – Przedstawiamy w sposób symboliczny za pomocą obrazu określone treści.

- **Płaskorzeźba z plasteliny** – Technika rzeźbiarska wykonywana z łatwo dostępnego materiału, jakim jest plastelina. Prace będziemy wykonywać na cienkiej sklejce lub tekturze. Podkład do wykonania płaskorzeźby robimy z plasteliny, rozcierając ją na całej powierzchni podłoża. Można mu nadać rozmaite fakturowe palcami, nożem, łyżką, wykałaczką, grzebieniem itp. Następnie z plasteliny toczymy wałeczki, kuleczki i wypełniamy nimi powierzchnię modelowanych kształtów. Można urozmaicić przyklejone formy dekoracyjnymi kropkami, zygzakami, liniami, pieczętkami z dostępnych wokół nas materiałów.

- **Puzzle plakatowe** – Ilustrujemy w sposób symboliczny określone treści lub myśli. Zwroty i słowa tworzące zdanie umieszczamy na oddzielnych kartonach. Końcowym efektem jest ułożenie obrazu z fragmentów przygotowanych przez grupy.

- **Rebusy** – Szyfrujemy ważne dla nas treści. Formą tego szyfru jest rebus. Treści zaszyfrowane przez małe grupy są rozszyfrowywane przez inne zespoły.

- **Różne znaki i symbole** – Przedstawiamy dane pojęcia w postaci plastycznej – za pomocą kilku prostych symboli i znaków graficznych zestawionych w jednej linii.

- **Rysowanie farbą wyciskaną z trąbki papierowej** – Kawałek papieru pergaminowego zwijamy w trąbkę, skleamy ją i obcinamy jej koniec tak, aby powstał mały otworek. Z mąki gotujemy klajster, mieszamy go z kruszoną kredą. Wlewamy łyżką farbę do trąbki z papieru i zawijamy górną część. Przez wyciskanie farby z trąbki wykonujemy różne rysunki na ciemnym papierze.

- **Rysunek graficzny połączony z akwarelą** – Odbity rysunek graficzny po wyschnięciu kolorowany jest farbami akwarelowymi.

- **Rysunek gumką** – Do wykonania np. portretu najpierw należy pokryć szarością zarys kształtu głowy. Następnie za pomocą gumki przetrzeć miejsca na twarzy, na których opiera się światło. Gumka to też narzędzie rysownika, zostawia jaśniejsze smugi i plamy. Wnosi miękkość do obrazu.

- **Rysunek mazakami** – W tej pracy udowodniono, że zaniedbana technika rysowania mazakami może dać niezłe efekty. Potrzebna jest dokładność, wrażliwość na barwę i oczywiście nie wyschnięte flamastry.

- **Rysunek ołówkiem z akcentem barwnym** – Praca plastyczna wykonywana w ołówku nabierze uroku i przyciągnie uwagę widza, gdy zastosujemy kolorowe detale, które ożywią pracę. Można zastosować manewr wielokolorowy, ale ładnie wyglądają też rozwiązania z jedną barwą, np. z czerwienią.

- **Rysunek suchą pastelą** – Suche pastele pozwalają nam na efekt zamglonej delikatności, poprzez rozcierania kresek i plam za pomocą palca lub chusteczki.

- **Rysunek tłustą pastelą** – Tutaj dla odmiany uzyskujemy gęsty, tłusty efekt malarskości. Kolory można nakładać na siebie, zacierać, cieniować. Technika lubiana przez dzieci, bardzo widowiskowa, szybka i łatwa.

- **Technika wydzieranki** – Jest to bardzo tania technika plastyczną wykorzystującą różne kolorowe ilustracje z czasopism. Na zajęciach plastycznych można wprowadzić

tw. „udoskonaloną technikę wydzieranki”. Technika ta polega na oddzielaniu ostrym narzędziem kawałków papieru bezpośrednio na podłożu pokrytym klejem.

- **Układanie materiałów** – przyrodniczych na podłożu z plasteliny Przygotowujemy sobie podłoże z plasteliny i na tym podłożu układamy różnorodny materiał przyrodniczy, możemy także układać kawałki gazet, drobnych przedmiotów dekoracyjnych, skorupki jaj...

- **Układanka mozaikowa** – Rysujemy prosty kształt, np. zwierzę. Dzielimy rysunek na wyraźne fragmenty ciała – głowa, nogi, tułów, ogon. Kartkę z rysunkiem przykładamy do złożonych razem kilku kartek kolorowego papieru (najlepiej ksero – jest dwustronny) i wycinamy dokładnie wszystkie narysowane fragmenty, tnąc nożyczkami wszystkie warstwy razem. Należy uważać, aby kartki pod spodem nie przesunęły się. Kartki można ze sobą lekko posklejać na rogach – przynajmniej częściowo ułatwi to pracę. Następnie rozdzielamy wycięte kawałki, układamy tyle różnokolorowych obrazków, ile było kartek papieru, i naklejamy (puzzle) na kartkach.

- **Wałeczki z papieru** – Z miękkiego papieru np. ręcznika papierowego, robimy wałeczki i zamoczone w klajstrze наносimy na wcześniej przygotowany na kartonie rysunek. Można wypełnić całą kartkę rozpoczynając od konturów lub obkleić same kontury. Gdy klej wyschnie malujemy pracę farbami. Podobną pracę można zrobić używając miękkiej kolorowej bibuły. Wtedy pracy nie należy malować.

- **Witraż** – Jest to kompozycja z barwnych szkielek ujęta w ramki o motywach figuralnych lub ornamentalnych

wypełniających okno. Witraż papierowy polega na wycięciu pewnych elementów rysunku i podklejeniu tych miejsc kolorową bibułą.

- **Witraż malowany farbami** – Ciekawą pracę zrobimy wykorzystując czarny kontur, który obrysowuje każdą płamę barwną namalowaną farbami plakatowymi. Otrzymamy płaską dekoracyjną kompozycję na wzór witrażu.

- **Witraż z bibułki** – Do wykonania witrażu potrzeba kartki z bloku technicznego, nożyka do tapet i jednokolorowej bibułki marszczonej. Oczywiście można zrobić barwne rozwiązanie podklejając wielokolorowe bibuły. Na kartce rysujemy prosty wzór, ważne, żeby wszystkie linie były ze sobą połączone, następnie wycinamy wszystko to, co linią nie jest, smarujemy klejem i kładziemy na bibułę.

- **Wycinanka z kolorowych papierów** – Z zeszytu papierów kolorowych wycinamy gotowe elementy wcześniej naszkicowane po lewej stronie. Przyklejmy tak, aby elementy zachodziły na siebie. Najłatwiej wykonać to wyklejając pejzaż od ostatniego planu kierując się ku przodowi.

- **Wycinanka z papierów malowanych** – Malujemy dowolnymi farbami kartki papieru rysunkowego. Można malować jednym lub wieloma kolorami, w pasy, w kratkę, smugami lub gładko. Po wysuszeniu papierów wycinamy z nich dowolne elementy, układamy kompozycję i naklejamy na kartkę papieru (czystą lub z namalowanym tłem). Dzieci młodsze mogą wykorzystać szablony (owoców, zwierząt itp.), które przed wycięciem odrysują na zamalowanym wcześniej papierze. Podobną wycinankę można wykonać z papierów barwionych w technice frotażu kredkami świecowymi lub w inny, opisany wcześniej sposób.

- **Wydrapywanka – efekt grafiki** – Na kartce z bloku rysujemy barwną ilustrację za pomocą tłustych pasteli lub kredek świecowych. Następnie całość pokrywamy czarną farbą. Czynność trzeba powtórzyć wielokrotnie, aż do całkowitego zamalowania. Początkowo farba będzie się rozpląwać, gdyż do tłustej powierzchni nie chce się tak łatwo przyczepić. Nie możemy się tym zrażać, ale uparcie nakładamy kolejne warstwy – w końcu się uda. Gdy wyschnie przystępujemy do zdrapywania farby. Nie uda nam się tego zrobić dokładnie, pozostaną jakieś smugi, ślady kresek, zadrapania – wszystko to uznajemy za efekt zamierzony.

- **Wydrapywanka na plastelinie** – Na kartkę z bloku technicznego nakładamy kawałki plasteliny (najlepiej w jednym kolorze, raczej ciemnym) i rozprowadzamy je palcami w różnych kierunkach – aż do uzyskania jednolitej powierzchni. Po wypełnieniu całej kartki wydrapujemy w plastelinie za pomocą zapalek, wykałaczek lub przyciętych patyczków dowolne wzory. Całość można utrwalić lakierem bezbarwnym.

- **Wydzieranka** – Przed przystąpieniem do wyklejania wydzieranki musimy wykonać projekt naszej kompozycji. Najprościej zrobić to ołówkiem. Wcześniej przygotowujemy sobie różne kolorowe papiery. Wszystkie elementy kompozycji będą wyklejane z kawałków oddzielnego papieru. Następnie naklejamy na kształty zarysowane ołówkiem tak, aby nie pozostawały puste przestrzenie pomiędzy barwnymi elementami. Technika wymaga wielkiej cierpliwości. Od twórcy będzie zależało, jakie wielkości będą miały nasze wydzierane elementy. Można do wyklejanki użyć również cyrkla lub ostrza nożyczek i na posmarowanym klejem podkładzie przykładac papier

kolorowy, trzymając go jedną ręką, a drugą – ostrzem cyrkla przyciskać papier. Pociągając papier, zostaje przyklejona do podłoża bardzo małeńka jego część.

- **Wydzieranka z kolorowych papierów** – Popularna technika plastyczna polegająca na darciu papieru na mniejsze kawałeczki i przyklejaniu ich na wcześniej zaprojektowanym rysunku. Darty papier daje nam miękką plamę barwną oraz efekt mozaiki. Do wydzieranek nadają się też kolorowe czasopisma, z których możemy otrzymać o wiele szerszą gamę barwną kolorowych papierków.

- **Wyklejanka bibułkowa** – Bibułka marszczona daje nam wiele możliwości twórczości plastycznej. Można przyklejać ją na płasko, można lekko zmarszczyć ją na płaszczyźnie (m.in. zwijanie bibułki w sznureczki, oraz w kulki). Bibułkę łatwo przykleja się do papieru zwykłym klejem szkolnym.

- **Wyklejanka suchymi liśćmi** – Do wykonania tej pracy plastycznej o charakterze dekoracyjnym potrzebne będą wysuszone płasko różnorodne liście. Podłoże – cienki karton o barwie jasnej, pastelowej lub takiej, która uwydatni koloryt liści. Przystępując do układania kompozycji, możemy przyklejać całe płaszczyzny materiału lub wycinać nożyczkami pożądane kształty. Klej bezbarwny i szybko schnący należy nanosić delikatnie pędzelkiem od spodu liści. Po naklejeniu całości przykrywamy obraz bibułą lub gazetą i lekko obciążamy.

- **Wyklejanka z naciętych pasków papieru** – Miękki papier, np. śniadaniowy lub przebitkowy, nacinamy z jednej strony nożyczkami i przyklejamy na ciemnym papierze, aby zrobić np. kudłate zwierzę.

- **Wyklejanka z papierowych wałeczków** – Przystępując do wykonania prac plastycznych tą techniką wykonujemy rysunek (projekt) ołówkiem, najlepiej na cienkiej tekturze. Następnie ucinamy paski bibuły o szerokości 1,5 cm do 2 cm. Każdy pasek zwijamy w wałeczek, skręcając go palcami, które przesuwamy wzdłuż paska. Powstają w ten sposób papierowe sznurki. Oczywiście przed przystąpieniem do wyklejania kompozycji należy przygotować większą ich liczbę o odpowiednich długościach i różnych wcześniej wybranych kolorach. Wybrane fragmenty szkicu smaruje się klejem a następnie wypełnia pole przygotowanymi sznurkami. Przykłada się je gęsto obok siebie równolegle bądź spiralnie. Wykonanie takiej pracy jest czasochłonne, ponieważ należy wykonać ją dokładnie, starannie, estetycznie. Powstała bogata faktura płaszczyzny daje ciekawy efekt.

- **Wyszywanka na papierze** – Na kartce z bloku technicznego rysujemy prosty wzór, np. jabłko. Kolorowym, grubym kordonkiem lub włóczką obklejamy kontury (można także wypełnić całą powierzchnię). Obklejony wzór wypełniamy kredkami lub farbami na zasadzie kolorowanki. Obraz można oprawić w ramki kartonowe ozdobione dowolnymi wzorami naklejonymi z włóczki.

Prace wykonane metodami plastycznymi pozwalają urozmaicić i uatrakcyjnić katechezę, a dzięki czynnemu działaniu uczniów, którzy angażują się w nie całym sercem i ciałem, ułatwiają im przyswajanie, rozumienie i przeżywanie przekazywanych prawd. Poprzez swoje dzieła dzieci modlą się i czczą Boga. „Zaproponowane tutaj formy plastyczne na katechezie, mogą stać się zachętą dla katechetów, do osobistych wysiłków ubogacania swojego warsztatu pracy, aby (...) nie szczędzili oni

trudu i własnych inicjatyw w przepowiadaniu katechetycznym. Ważne jest, aby katecheci w swojej pracy katechetycznej docenili ich wartość i znaczenie dla chrześcijańskiego wychowania”¹⁵.

¹⁵ P. Cyrułik, *Twórczość plastyczna...*, jw.